

RbVs ambtelijke bouwstenen:

**Two-pagers over dreigingen voor
nationale veiligheid en
crisisbeheersing**

Inhoud

Leeswijzer.....	3
Geopolitieke uitdagingen en militaire dreigingen	4
Klimaat- en natuurrampen	4
Economische dreigingen	11
Cyberdreigingen	15
Bedreiging vitale infrastructuur	17
Georganiseerde criminaliteit	23
Aantasting of ondermijning van de democratische rechtsstaat door OBI, spionage en/of desinformatie	27
Polarisatie en maatschappelijke onrust	32
Extremisme en terrorisme.....	35
Infectieziekten.....	39
Zware ongevallen.....	42
Generiek: crisisbeheersing	44

Leeswijzer

De onderliggende two-pagers over dreigingen voor de nationale veiligheid en over crisisbeheersing vormen ambtelijke bouwstenen voor de Rijksbrede Veiligheidsstrategie (RbVs), voorzien in Q1 2023. Deze ambtelijke bouwstenen hebben als doel per thema en generiek voor crisisbeheersing een scherpe strategische koers neer te zetten voor de komende zes jaar. Op basis van deze ambtelijke bouwstenen kan de integrale koers voor de RbVs worden vormgegeven, waarbij er oog is voor de verwevenheid en afhankelijkheid tussen de thema's.

Het uitgangspunt is dat de two-pagers van de integrale koers schetsen voor het gehele Koninkrijk. Daar waar er sprake is van specifieke risico's en/of een specifieke koers voor delen van het Koninkrijk, wordt dit benoemd. Het uitgangspunt is daarmee 'integraal, tenzij...'. Voor wat betreft het Caribische deel van het Koninkrijk vindt er nog een slag plaats richting de daadwerkelijke strategie, samen met de Caribische vertegenwoordigers in het project.

Notie: de schrijfstijl per two-pager verschilt. Dit komt doordat elk two-pager door de eerst verantwoordelijke departement(en) is opgesteld. In de vertaalslag naar de uiteindelijke RbVs zal er sprake zijn van eenduidigheid in schrijfwijze en vorm.

4 - 38

buiten verzoek

Infectieziekten

Strategische koers

Naar aanleiding van de COVID-pandemie vindt er op grote schaal strategieontwikkeling plaats in het kader van pandemische paraatheid. Daarom is een behoorlijk deel van de strategische richting reeds vormgegeven in de "Beleidsagenda Pandemische Paraatheid" die op 14 april jl. aan de Kamer werd gezonden. Primair volgt dit de drie centrale uitgangspunten slagvaardig, wendbaar en opschaalbaar. Het programma is opgebouwd langs drie beleidsopgaven:

1. Versterkte publieke gezondheidszorg en infectieziektebestrijding
  - Versterking capaciteit (incl GGD'en)
  - Structuur voor opschaling: landelijke functionaliteit infectieziektebestrijding
  - Wijzigingen in wetgeving
  - Versterking vaccinatiestelsel
  - Versterking monitoring en surveillance infectieziektebestrijding gehele Koninkrijk (inclusief instrumenten voor versterkte early warning).
  - Versterking zoönosenbeleid (hierin is one health een belangrijk thema, zie ook gezamenlijk actieplan van VWS en LNV van juli 2022)
  - Duurzame informatievoorziening in de koude en warme fase. Specifiek voor het Caribisch deel van het Koninkrijk is betere informatiedeling tussen de (Caribische) eilanden onderling nodig, inclusief bijbehorende wetgeving.
2. Flexibele en opschaalbare zorg
(incl 3: leveringszekerheid medische producten)
  - Flexibele opschaling van zorgcapaciteit
  - Inzet mantelzorgers en vrijwilligers tijdens pandemie
  - Versterkte pandemische paraatheid langdurige zorg
  - Samenwerking, regie en sturing in de zorg
  - Versterkte leveringszekerheid medische producten
  - Bestendigen en waar nodig versterken van afspraken over patiëntenspreiding tussen eilanden in Caribisch deel van het Koninkrijk (momenteel kwetsbaar)

Vier thema's spelen hierbinnen een rol die bijzondere aandacht verdienen. Het gaat om A. Sturing en regie, B. Internationale strategie en samenwerking, C. Kennis en Innovatie, en D. ICT, data en informatievoorziening.

Belangrijke toevoegingen voor de RbVs die overwogen kunnen worden, bestaan onder andere uit het identificeren van snijvlakken met andere thema's en actoren. Dit bestaat onder andere uit:

1. Actoren/thema's die (risico op manifestatie van) dreiging vergroten
  - Ruimtelijke ordening/leefomgevingsaspecten (dichtbevolktheid bijvoorbeeld, andersom kan ruimtelijke ordening ook worden ingezet om dreiging te verkleinen)
  - Armoede en samenhang algeheel welzijn/weerbaarheid van de maatschappij
  - One health/samenhang dierziekten/natuur

Dat betekent dat er in de strategie verdere aandacht moet zijn voor het volgende: bij beleidsbepaling en uitvoering daarvan rondom ruimtelijke ordening en leefbaarheid, dient ook deze cross-sectorale benadering incl. pandemische dreiging te worden meegenomen. Dat betreft de indeling van het woon- en leefklimaat in het Koninkrijk tussen mens, natuur en dier, maar ook aanverwante aspecten zoals mobiliteit. Dat geldt ook zo voor armoede en preventie: hoe gezonder de samenleving, hoe kleiner het effect van een pandemie. Door extra in te zetten op verschillende preventieprogramma's, wordt beoogd dit effect te verkleinen. Dit is nog sterker van toepassing op de (ei)landen. Daarnaast dient er oog te blijven voor het feit dat deze groep over het algemeen genomen kwetsbaarder is voor de gevolgen van een pandemische uitbraak. Ook moet er in deze

strategie aandacht zijn voor het vasthouden van urgentie voor deze dreiging, ook na het wegvallen van de actualiteit van COVID-19.

2. Actoren/thema's die worden beïnvloed door manifestatie van dreiging (en vervolgens weer allemaal met elkaar samenhangen)
  - Polarisatie/desinformatie
  - Maatschappelijke onrust/opstand
  - Economisch verlies/onrust financiële markten/koopkrachtdaling/welvaartsdaling
  - Internationale instabiliteit/conflict om grondstoffen en schaarse middelen
  - Druk op de krijgsmacht door civiele bijstandsverzoeken

Bij een volgende pandemie moet er vanaf het begin meer aandacht zijn voor alle effecten van een pandemische uitbraak: dat betekent dat er in de urgente fase waarin er nog weinig duidelijk is, ook al nagedacht dient te worden over mogelijke verdergaande maatschappelijke effecten als disruptie van het openbare leven, eenzaamheid en leerachterstanden maar ook bijv. economische gevolgeffecten en internationale instabiliteit of verstoring van verhoudingen. Daarnaast ontstaat er tijdens elke crisis met veel onzeker- en onduidelijkheden een voedingsbodem voor desinformatie en polarisatie dus moet er ook vanaf meet af aan rekening worden gehouden met informatievoorziening en een anti-desinformatiecampagne plus rekenschap van het feit dat overheidsgeïnitieerde maatregelen mogelijk minder slagvaardig zijn dan vooraf bedacht. Van belang hierbij is ook de rolverdeling tussen overheid, burger en bedrijven: de effecten van een pandemie kunnen worden gemitigeerd door persoonlijke verantwoordelijkheid te nemen in de beperking van verspreiding en vatbaarheid voor een virus met epi-/pandemisch risico. Daarnaast kan het bedrijfsleven met gedegen sectorplannen bijdragen aan deze mitigatie.

In relatie tot pandemiebestrijding in Caribisch Nederland moet er rekening gehouden worden met de mogelijk zeer andere situatie dan op dat moment in Europees Nederland. Dit moet zich ook kunnen vertalen in uitzonderingsgronden en gedifferentieerde maatregelen voor die gebieden. Deze belangen moeten vanaf een vroeg stadium worden meegewogen en ingecorporeerd worden in juridische grondslagen die pandemiebestrijding mogelijk maken. Dat geldt ook voor de paraatheid van de zorg, een facet dat zich niet één-op-één laat vertalen van Europees Nederland naar Caribisch Nederland en dus een specifieke benadering behoeft, met oog voor de lokale context.

Tijdens een negatieve ontwikkeling zoals een pandemische uitbraak, ontstaan er ook strategische kansen voor het Koninkrijk. Het verplaatsen van een gedeelte van productie-industrie maar ook innovatieve ontwikkeling (zoals vaccins) van Azië naar Europa kan ervoor zorgen dat de strategische autonomie toeneemt en het Koninkrijk niet alleen zichzelf maar ook strategische partners beter kan bedienen.

TER ACHTERGROND

Dreiging

- De dreiging op humane infectieziekten en zoönosen bevat meerdere scenario's met een middelmatige tot hoge waarschijnlijkheid, gekruist met een matige tot hoge impact (m.n. pandemie door respiratoir virus en griepepidemie). Daarmee vormen zij een reële bedreiging voor de nationale veiligheid en de veiligheid van het Koninkrijk.
- Binnen deze dreigingen scoren de verschillende mogelijke scenario's met name op belangen van fysieke veiligheid en sociale en politieke stabiliteit. Bij ernstigere manifestatie van dreiging worden ook economische veiligheid en in mindere mate territoriale veiligheid en internationale rechtsorde geschaad.
- Primair leidt manifestatie van deze dreiging tot zieken en doden, de toename van zieken leidt tot schaarste verdeling in de zorg, waardoor niet alle zorg per definitie geleverd kan worden of uitgesteld moet worden. Belangrijk voor het minimaliseren van responstijd is snelle detectie van de ziekteverwekker en een goede herkenning en erkenning van mogelijke signalen van een epidemie.

- COVID heeft een scala aan kwetsbaarheden in de respons blootgelegd. Hierbij valt te denken aan toegankelijkheid en kwaliteit van (specialistische) zorg, mogelijkheden van aparte verpleging (isolatieplekken) beschikbaarheid van personeel voor bron- en contactopsporing, ic-capaciteit en leveringszekerheid van pbm's, geneesmiddelen en vaccins.
- Ook de initiële uitbraakbestrijding en de rol van de GGD'en is cruciaal maar kwetsbaar op het moment van grootschalige druk door een epi-/pandemie. Hierbij is het van belang dat preventie een belangrijke en grote schakel is om ziekenhuisopname te voorkomen.
- De dreiging heeft ook veel dwarsverbanden met andere thema's en actoren. Het risico op epi-/pandemieën wordt beïnvloed door veranderingen in de leefomgeving en de ruimtelijke ordening. Zo is verdere vergroening van de leefomgeving positief voor klimaatadaptatie en de biodiversiteitsopgave, maar kan dit op gespannen voet staan met de verspreiding van infectieziekten. Ook wordt er steeds meer gekeken naar de nabijheid van natuur/mens/dier (One Health). Daarnaast kan een pandemie op zijn beurt weer een katalysator zijn voor andere dreigingen als polarisatie, economisch verlies, maatschappelijke onrust en internationale instabiliteit.
- Een laatste facet van deze dreiging kan ook een moedwillig geïntroduceerde infectieziekte betreffen (bioterrorisme), waarbij het probleem in complexiteit maar ook de dreiging an sich toeneemt.

Zorgpunten weerbaarheid

- Bij het thema infectieziekten is de duur van het probleem en de mate van flexibiliteit van groot belang (een pandemie 'golft'). De weerbaarheidsmaatregelen moeten dan ook zo ingestoken zijn dat deze met een pandemie kunnen meebewegen.
- De basis van bestrijding moet op orde zijn. De juridische grondslag voor regie en sturing moet daarbij onder andere stevig verankerd zijn. De link tussen lokaal-regionaal-nationaal moet hierin geborgd zijn.
- Al in een vroeg stadium moet naast de uitbraakbestrijding en gevolgbestrijding in het zorgdomein ook aandacht zijn voor neveneffecten: maatschappelijke onrust die ontstaat vanwege ontwrichting van het dagelijks leven, economisch verlies en (verdere) polarisatie.
- Aandacht houden voor 'preventieparadox': door gegronde voorbereiding en snelle respons kan een volgende dreiging qua impact meevallen, waarna het frame ontstaat dat al deze voorbereiding overbodig is geweest en de aandacht voor de dreiging verslapt.
- Capaciteit is een groot probleem in de balans, waarbij personeel en middelen in verhouding moeten staan tot een verwachte dreiging. Opschaalbaarheid van de respons is cruciaal. Dit geldt zowel voor de initiële uitbraakbestrijding (o.a. GGD'en) maar ook voor de gevolgbestrijding (continuïteit van zorg in de gehele keten).
- Voor de slagkracht van de maatregelen van uitbraakbestrijding is het afkalvend vertrouwen in de overheid van grote invloed. De maatschappij is steeds minder geneigd adviezen op te volgen.
- In de weerbaarheid dient rekening gehouden te worden met de nexus van nationale veiligheid en klimaat en ruimtelijke ordening, een aspect dat vaak grotendeels onderbelicht blijft.
- Voor het Caribisch deel van het Koninkrijk geldt dat er in het algemeen sprake is van tekorten in (specialistische) personele zorgcapaciteit en -middelen. Voor de landen Curaçao, Aruba en Sint-Maarten vormt een gebrek aan financiële middelen daarbij een extra complicerende factor. Dit is een punt van zorg in de algemene en preventieve fase van infectieziektebestrijding, maar vormt een groot zorgpunt in de actieve bestrijdings- en herstelfase. Ook moet rekening worden gehouden met de geïsoleerde ligging van de (ei)landen en de afhankelijkheid van derde landen, waaronder Europees Nederland, op het gebied van specialistische medische zorg, voedsel- en leveringszekerheid van medische middelen (vaccins, apparatuur, PBMs en medicijnen) en ondersteunend personeel in een crisissituatie.

42 - 46

5.1.2e

buiten verzoek